De Heraut

VAN DE

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (*Staatsblad* N°. 124).

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseeren aan de **REDACTIE**. Abonnementen en Advertentiën aan de **ADMINISTRATIE** van **De Heraut**, Amsterdam.
Inzendingen die later dan Donderdag 's namiddags te 12 ure worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 30 Juni 1889. N°. 601.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden **ƒ 1.20.** Afzonderlijke nummers aan het Bureel **10** Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, **Postdirecteuren enz.** en aan het Bureel, Warmoesstraat **106**, te Amsterdam.
Advertentiën: van **1** tot **6** regels **90** Cent; voor elken regel meer **15** Cent.
Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereenigingen **10** Ct. per regel.

Over het graf.

ZONDAGSAFDEELING XXII.

XI.

> Welker zijn de vaderen, en uit welke Christus is, zooveel het vleesch aangaat, dewelke is God boven allen te prijzen in der eeuwigheid.
>
> Rom. 9:5.

Het recht verstand van de Oud-Testamentische ontsluiering van Gods Raad, voor zooveel de toekomst betreft, hangt aan het juiste inzicht in de beteekenis, die Israël in het rijk der Genade heeft.

Desaangaande nu meldt de Heilige Schrift ons, dat Israël *niet* behoort tot de „natiën en volkeren", onder welke de aarde verdeeld is. Immers Israël is er nog niet, als de eerste tafel der volkeren in Gen. 10 geboekt wordt; en in het visioen, dat aan Johannes op Pathmos ten deel viel (zie Openb. 7) worden de 144,000 verzegelden uit de twaalf stammen van Israël niet gerekend onder de „schare uit alle natie en geslachten en volken en talen, die niemand tellen kan" (zie vs. 9), maar apart.

In de tweede plaats vernemen we, dat de oorsprong van Israël een andere was dan van andere natiën. Terwijl toch andere natiën óf door vermenging en verhuising ontstonden, óf doordien een man van energie stamvader van een eigen volk was, zien we bij Israël de daad en de macht des Heeren HEEREN tusschenbeide treden. Heel Israël is uit Isaäk. Isaäk is geboren *door een wonder*. Zijn moeder was verre boven de jaren om kinderen te krijgen. Ook Abraham was oud en welbedaagd. En in Rom. 4 verheelt de heilige apostel Paulus ons dan ook niet, dat de geboorte van Isaäk „een wekken was van leven uit den dood".

Ten derde leert de Schrift ons, dat dit door een wonder in het leven geroepen volk het volk was, dat God zich boven alle volken der aarde had uitverkoren; het eenige volk, dat van den Horeb Gods eigen stem uit het vuur gehoord heeft; en niet minder het volk, dat geëerd is met de groote daden van Gods almachtige bescherming.

Terwijl we ten leste reeds in de Schrift vinden aangeduid, wat nog heden ten dage in de Joden bewaarheid wordt, dat het een volk is van ongemeene vruchtbaarheid en dat in zijn voorkomen, lichaamsbouw en eigenaardig nationaal karakter iets heeft, waardoor het zich van alle andere volken onderscheidt.

Toch ligt in dit alles nog niet de eigenlijke voorkeur en eminentie van het oude Israël. Op de vraag toch: „Welk is dan het voordeel van den Jood? Of welke is de nuttigheid van de besnijdenis?" antwoordt de heilige apostel Paulus niet door ons op Israëls oorsprong noch door ons op zijn idiosyncrasie te wijzen, maar in dezer voege: „Vele in alle manier, want dit is wel het eerste, dat hun de woorden Gods zijn toevertrouwd" (Rom. 4: 2). Iets wat hij in Rom. 9 nader aldus uitwerkt: „Welke Israëlieten zijn, welker is de aanneming tot kinderen en de heerlijkheid en de verbonden en de wetgeving en de dienst van God en de beloftenisse, welker zijn de vaderen,"— en dan komt eindelijk het hoogste en alles overtreffend heerlijke — »*en uit welke Christus is zooveel het vleesch aangaat, dewelke is God boven allen te prijzen in der eeuwigheid.*" Iets wat slechts in anderen vorm uitspreekt, wat Jezus zelf aan de Samaritaansche waterputster uit Sichar aldus betuigde: „*De zaligheid is uit de Joden.*"

Na dit op den voorgrond te hebben geplaatst, dient thans onderzocht welke dan de beteekenis van Israël voor het Genadeverbond is. Bestaat die *enkel* hierin, dat uit Israël de Christus is zooveel het vleesch aangaat, zoodat het als kaf wordt weggeworpen, nadat de rijpe air uit den halm is uitgedorscht en ook vooraf geen anderen dienst doet dan om de aire te dragen?

Ook hierop moet het antwoord stellig ontkennend luiden, want hiermeê ware niet in overeenstemming de Tempeldienst die aan Christus' komst voorafging noch de eigen plaats, die het visioen der Openbaring ook in de toekomst aan de Joden laat.

Moet het dan zoo opgevat, dat uit Abraham geboren te zijn reeds *als zoodanig* tot een kind van God maakte en inbracht in het Koninkrijk der hemelen; of althans dat *alleen voor Israël* de toegang tot dat Koninkrijk voor de heidenen openstaat? De Farizeën dachten het, maar onverbiddelijk is deze valsche waan afgesneden door het woord van den Dooper: „Ik zeg u, dat God ook uit deze steenen Abraham kinderen verwekken kan, en wat zoudt ge dan gaan zeggen: „We hebben Abraham tot eenen vader!" Daargelaten dus de vraag of, voorzooveel de voorbereidende genade ook onze nationaliteit kan betreffen, een vleeschelijke zoon van Abraham een meerdere praedispositie bezit dan een zoon van Isaak of Ismaël, staat in elk geval vast, dat een Jood evenmin als een heiden, door iets anders dan door de wederbarende en vrijmachtige genade Gods zalig wordt. Zelfs kunnen er gevallen zijn, waarin de lieden van Sodom en Gomorra, en in het algemeen de heidenen en tollenaars, hem zullen voorgaan in het Koninkrijk der hemelen.

Voor de *geestelijke* zijde van het Genadeverbond telt dan ook voor de komst van den Messias volstrekt niet heel het volk der twaalf stammen meê. Veeleer blijkt gedurig, dat slechts een uitverkoren deel uit dit uitverkoren volk zalig wordt. Ongeloof en afval en afgoderij is, over de meeste jaren genomen, bij het meerendeel des volks zelfs overheerschend. In Elia's dagen zijn er op 4 à 5 millioen zonen Abrahams, die het heilige land bewonen, alles saam weinig meer dan 7000, die de knie voor Baäl niet gebogen hebben. In Salomo's dagen waren tien van de twaalf stammen reeds tot *openbaren* afval gekomen. Jesaia ontvangt den last om het Getuigenis toe te binden onder zijn leerlingen; een zeer kleine schaar. En waar in het roepingsgezicht van Jesaia 6 de profetie een beeld van vertroosting en bemoediging aan den horizont laat opkomen, heet het nog altoos, dat *negen* tienden van het volk te loor gaat, dat slechts *één* tiende weer opleeft; dat dit éene tiende nog zal zijn om af te weiden, en dat er in dit éene tiende dan nog een heilig zaad zal schuilen, om er het steunsel van te zijn (6 : 13). En als na de ballingschap dat éene tiende is teruggekeerd (natuurlijk niet op den tel af, maar om een denkbeeld van de sterkteverhouding te geven), zegt de Heilige Geest in Zacharia 13 : 8, dat van dit éene tiende wederom *twee* deelen zullen uitvallen, en slechts één deel zal zijn, om over te blijven. Iets wat in Jezus' dagen dan ook volkomen bevestigd wordt, in zooverre Juda zich bijna geheel tegen den Messias verhardt, en het meest lieden uit Naftali en Zebulon, en voorts proselieten uit de Cretensen en Arabieren zijn, die de drie en vijf duizend bij de spijziging leveren, of de drie en vijf duizend na den Pinksterdag. Tot eindelijk na het kruis van Golgotha Israëls voorkeur in een *vermindering* overslaat, de *verharding* over heel Israël trekt en het Israël des Nieuwen Verbonds bijna geheel uit de heidenen gerecruteerd wordt, slechts op uiterst kleine schaal door enkele bekeerlingen uit de Joden versterkt.

Hieruit blijkt derhalve, dat een Jood evengoed als een Heiden voor God verdoemelijk ligt, en dat Joden en Heidenen saam »gezondigd hebben en de heerlijkheid Gods derven." Geboorte uit Abraham geeft dus niets; wat zaligt is niet de geboorte uit Abraham maar uit God. En wel verre dat heel de natie der Joden óf ook maar heur grooter deel, eer de verharding over hen kwam, het Koninkrijk Gods zou zijn ingegaan, vinden we veeleer dézen toestand: dat van oudsher het grooter deel van Abrahams nakomelingen in ongeloof verloren ging; dat slechts het kleiner deel behouden is; en dat in dit kleiner deel steeds enkele gelooviгen uit de heidenen inkwamen.

Dan echter dient nogmaals de vraag gedaan: Waarin school dan hun voorkeur en hun uitnemendheid? En dan is er geen ander antwoord dan hetgeen Psalm 147 reeds gaf: „Hij maakte Jacob zijn woorden bekend, Israël zijne inzettingen en rechten. Alzoo heeft Hij geen ander volk gedaan en zijne rechten die kennen ze niet. Hallelujah!"

Hoe nu is dit te verstaan?

Hiertoe wijzen we op drieërlei.

Vooreerst het groote en alles te boven gaande, dat uit hen de Christus is. Wat dit beteekent worde aldus ingezien. De Middelaar moest onze menschelijke natuur aannemen. Hij moest die zoo aannemen, dat hij niet een enkel volk toebehoorde naar de geheele menschheid. Dit nu zou niet geschied zijn, zoo hij geboren ware uit een Griekesche, Egyptische of Perzische vrouw. Er moest dus, zou de Christus de menschelijke natuur niet van een bepaald volk, maar van heel de menschheid aannemen, midden in die menschheid een nieuw volk optreden, dat niet als natie *naast* de andere natiën stond, maar midden in de natiën een *centrale positie* innam. Vandaar de schepping van Israëls volk door een nieuwe machtsdaad Gods en zijn geheel eenige positie onder de volken.

Ten tweede, toen in de eerste periode der wereld »het gedichtsel van het hart des menschen alleenlijk boos bleek" en de ongerechtigheid de overhand kreeg, heeft God de Heere zijn kerk gered door in den zondvloed al het overige te verdelgen. Maar na den zondvloed kon dit niet meer. De regenboog stond als teeken, dat zulk een verdelging zich niet herhalen zou. Vandaar de noodzakelijkheid en de behoefte om voor de kerke Gods *een afzonderlijk erf* te vormen, een eigen volk waaronder ze wonen kon, en in dit volk de concentratie van Gods uitverkorenen, op enkele uitzonderingen na, voor deze eeuwen totdat de Christus kwam.

En ten derde, de Messias kon niet reeds in het Paradijs komen, omdat aan zijn komst een genadebedeeling moest voorafgaan, die zijn komst voorbereidde, opdat als hij kwam, het wonder van zijn komst en van zijn Middelaarswerk zou kunnen begrepen worden. Eerst moest zijn *beeld* en het beeld van zijn *werk* getoond, opdat, als hij kwam, de Messias uit dit beeld zou kunnen herkend worden, om alzoo voorwerp te zijn des geloofs.

En hieruit nu vloeit voort de veelzeggende symbolische beduidenis van Israël als volk der Schaduwen. In en met den Messias komt de Dienst der Vervulling, en al wat voorafgaat draagt in Israël slechts één karakter, het symbolisch karakter van den *Dienst der Schaduwen*.

Symbolisch wil zeggen, dat een gedachte, een denkbeeld, een onzichtbaar-geestelijke zaak ons aanschouwelijk voor oogen wordt gesteld in iets stoffelijks en grijpbaars. Zoo is een ring een symbolische uitdrukking van de trouw. Een slang, wier staart in den bek terugkeert, het symbolisch teeken van de eeuwigheid. Het anker een symbolisch teeken van de hoop. Een vlammend hart de symbolische uitdrukking van de liefde, enz.

Israël als symbolisch volk moet dus in heel zijn bestaan en optreden als volk der symbolische, d. i. uitwendige en aanschouwelijke uitdrukking zijn van den geestelijken inhoud van het Genadeverbond.

En zoo vinden we het dan ook. De heiligheid wordt er symbolisch voorgesteld in de Levietische reinheid, de zonde in de Levietische smet. Gods troon is afgebeeld in het Heilige der heiligen. Zijn komen tot zijn volk en het komen van zijn volk tot Hem in de „Tente der samenkomst." De gebeden zijn er symbolisch voorgesteld in wierookwalmen. De verzoening is er symbolisch afgebeeld in offeranden. De wedergeboorte in de besnijdenis. Ja, alles is in Israël symbolisch.

In zijn helden en profeten en Godsmannen wordt een beeld van den Christus getoond.

In al Israëls lotgevallen, in heel zijn historie en de historie zijner groote mannen ligt symbolisch het lijden van den Christus afgebeeld en zijn ingaan in heerlijkheid. Zoo is het volk zelf symbolisch de afschaduwing én van Gods kerk én van den Man van smarten. Zijn uitleiding uit het diensthuis uit Egypte is de symbolische duiding van den uitgang uit het diensthuis der zonde. In de Roode zee wordt het gedoopt onder de wolk. De woestijnreis is het beeld van de pelgrimsreis door het leven. Israëls vijanden waren symbool van den Satanischen weerstand tegen Christus' kerk. Het gaan over de Jordaan wordt de symbolische afbeelding van het overtrekken van den oever des doods. Kanaän zelf wordt beeld van het hemelsche Kanaän. Jeruzalem is slechts een schaduw van het ware Jeruzalem dat boven is. In dat Jeruzalem is Sion het symbolisch teeken van de heerlijkheid waarin het Eeuwige Wezen op den troon der Almacht zetelt. Kortom Israël zelf, al wat aan en in Israël is, al wat met Israël geschiedt, heel zijn volksbestand en heel Israëls historie, het maakt alles saâm het één geheel uit van dat schitterend aanschouwelijk beeld, dat ons in den Dienst der Schaduwen van den geestelijken inhoud van het Genadeverbond gegeven is.

Doch hier volgt dan ook uit, dat zoodra de Christus komt en de *Dienst der Vervulling* begint, heel deze Dienst der Schaduwen met noodzakelijkheid wegvalt, om geheel in den Christus en den Dienst der Vervulling op te gaan; en dat elke poging om ook na de komst van Christus nog altoos dezen Dienst der Schaduwen te willen aanhouden, niets anders is noch kan zijn dan stuiting van den Dienst der Vervulling en alzoo *verloochening van den Christus*.

Niet alsof deze Dienst der Schaduwen, gelijk hij in de Wet en de Profeten geteekend ligt, deswege voor ons haar beteekenis verloren had. Dat ganschelijk niet. Deze Dienst der Schaduwen had een driedubbel doel: 1°. om aan de uitverkorenen die vóór de Vleeschwording van het Woord leefden, het heil te bedienen; 2°. om op de komst van den Messias voor te bereiden; 3°. om ook na zijn komst ons door aanschouwelijk onderricht den Persoon en het Werk van den Middelaar te doen verstaan.

Wat alleen bestreden moet is elke poging om het symbolische *als zoodanig* nog te willen handhaven, en nog te blijven hangen aan den stoffelijken, aardschen vorm, waarin de symbolische bedeeling wel *moest* gevat. Dit alles toch is nu »oud gemaakt en verouderd" (Hebr. 8 : 13), en wij die nu onder de Nieuw-Testamentische bedeeling leven, zijn niet meer gekomen tot de aardsche symbolen en typen, maar tot het *hemelsche* Sion en de *stad des levenden* Gods, d. i. tot het *hemelsche* Jeruzalem en de vele duizenden der engelen. En dus ook niet meer tot de volkskerk onder Israël, maar tot de *hemelsche kerk*, die de apostel omschrijft als „de algemeene vergadering of kerk en de gemeente der eerstgeborenen", en dat alleen, omdat wij nu gekomen zijn tot den Middelaar des Nieuwen Testaments, Jezus Christus, en het bloed der besprenging van het heilig Godslam.

Hieruit nu volgt, ten eerste, dat onder den Dienst der Schaduwen alle zonen Abrahams saam *een volkskerk* uitmaakten, en dus allen uitwendige bondelingen waren; waarom het aan de Joden, die zich niet bekeerden, ondraaglijker zal zijn in den dag des oordeels, dan aan de heidenen uit Ninevé.

Ten tweede, dat het *geestelijk* volk Gods, de *ware* kerk der *uitverkorenen* oudtijds wel onder het vleeschelijk Israël woonde, maar er slechts een deel van uitmaakte en altoos met enkele heidenen vermengd was.

Ten derde, dat na Jezus' komst dat geestelijk volk Gods, deze ware kerk, omgekeerd slechts uit zeer enkele bekeerde Joden bestaat, maar nu grootendeels *uit de heidenen* is geroepen.

Ten vierde, dat voor zoover de symbolische naam van Israël ook nu gebezigd wordt als uitdrukking van de *ware kerk* en het *echte volk* des Heeren, dat Israël niet onder de Joden te zoeken is, maar in een kerk, die God zich uit de heidenen verzameld heeft, en die slechts voor een zeer gering deel uit bekeerde Joden bestaat. Dit blijkt 1°. uit de profetie selve, dat *Loammi* tot *Ammi* zou worden; 2°. uit al wat de heilige apostelen ons openbaren over het »volk des Heeren" onder het Nieuwe Testament. Hiertoe toch heeft de Middelaar geleden, »opdat hij zich *een eigen volk* reinigen zou". De kerk uit de heidenen heet „een koninklijk priesterdom, een *heilig volk*, een *verkregen volk*". Die eertijds geen volk waren, zijn nu *zijn volk* geworden; en 3°. uit wat de heilige apostel zelf over het geestelijk Israël zegt. »Want die zijn niet allen Israël, die uit Israël zijn. Noch

Een twist in 1704.

VIII.

Nauwelijks was het besluit der Hoogmogenden bij de classis bekend, of zij beval haren afgevaardigden, den magistraat een collegium qualificatum te vragen. Doch de overheid schijnt, tenminste wat hare meerderheid betreft, op de hand van Van Leeuwen te zijn geweest. Daarom bleef zij de classis weerstreven. Eerst was het antwoord aan den kerkeraad: »Niet gij, maar de classis moet het collegium qualificatum vragen." Toen de classis dit deed, was het weer: »Wij moeten eerst weten, waarover zulk eene vergadering zal gehouden worden." Ook aan dezen wensch werd voldaan door de deputaten der classis, al wisten zij, dat hen naar den bekenden weg gevraagd werd. Nu was er geene hindernis meer; toch ja, daar werden weer eenige gevonden.

't Was de 2de November van het jaar 1706, 's middags vier uur. Het collegium qualificatum was bijeen. De afgevaardigden der classis kwamen binnen en deelden mee, dat Ds. Van Leeuwen »suspect (was) van onrechtzinnigheid en contumax". Daarom had de classis hem gesuspendeerd, totdat hij zich van zijne beschuldigingen zou hebben gezuiverd. Daar riep Ds. Van Leeuwen met hartstocht: »De deputaten hebben mij de copie van de beschuldigingen niet willen geven, oischoon ik ze met tranen heb verzocht ten aanhoore van tien of twaalf personen." »Onwaar Van Leeuwen!" riep Ds. Schorer diep verontwaardigd, »want de copie hebt ge kunnen krijgen, maar ge hebt ook de beschuldigers willen weten; doch wij konden u die niet opgeven wegens het verbod der classis."

Beschaamd zweeg Ds. Van Leeuwen.

Ds. D'Amalvy, die den voorzittersstoel beaat, geen vriend van Hattinga, wist wat hij toen doen moest. Van den magistraat was hem een wenk gegeven, dat hij moest trachten de zaak-Van Leeuwen op de lange baan te schuiven. Het was hem wel toevertrouwd; want, toen de afgevaardigden de zaal verlaten hadden, wist hij zeer gemoedelijk te betoogen, dat Ds. Hattinga, de oorspronkelijke aanklager van Ds. Van Leeuwen, nu niet over hem oordeelen moest. Ook Ds. Hattinga verliet de kerkeraadskamer. Toen begonnen de discussien. De heer De Beaufort zegt: „Broeders! ik schaam mij, dat ik lid ben van eene vergadering als deze, waarin den laatsten tijd zooveel getwist en tegelijk zooveel onwaars gezegd is over Ds. Van Leeuwen!" »Onwaars!" roept een ander, »is het dan niet waar, dat Ds. Van Leeuwen nog pas geleerd heeft, dat in Rom. 5 : 12 geen sprake is van de leer der erfzonde?" »Zeker," zegt een derde, »dat heb ik zelf gehoord. En op een anderen tijd heeft hij beweerd, dat in Rom. 9 geen sprake is van de eeuwige verkiezing." »'t Schijnt, dat ge een soort inquisiteur zijt," spuwt de heer De Beaufort, »want ge loopt Ds. Van Leeuwen na, om ketterijen van hem te hooren. Hebt ge niet wat beters te doen?" Een tweetal uren slingeren deze broeders elkaêr de bitterste woorden naar het hoofd. Eindelijk zegt de voorzitter, dat het tijd wordt, om over het punt in quaestie te spreken: „Zal Ds. Hattinga gesuspendeerd worden, of niet, volgens het advies der classis?" De heer J. De Jonge stelt voor, om nog veertien dagen te wachten, en intusschen Ds. Van Leeuwen te gelasten, zich voor de classis te zuiveren. Doet hij dit niet, dan hem te suspendeeren. Dit bemiddelende voorstel zou in andere gevallen dadelijk in stemming gebracht zijn, maar daarvoor waren de vrienden van Van Leeuwen te bevreesd, dat het aangenomen zou worden. Ds. D'Amalvy stelt dus alleen voor, te beslissen, of Ds. Van Leeuwen zou gesuspendeerd worden. »Dat beteekent natuurlijk: dadelijk", voegde hij er bij. Zeven stemmen waren voor de dadelijke suspensie, acht er tegen. »Nu mijn voorstel!" riep de heer De Jonge. »Zijn er, die het steunen?" vroeg de voorzitter. »Ja, ik," zeide de heer Van der Vliet. »Nu, dan kunnen we er later over spreken", zeide de voorzitter. De gedeputeerden werden weer in de vergadering geleid en hun aangezegd, dat de suspensie was afgestemd, maar besloten, dat aan Van Leeuwen copie zou gegeven worden van de tegen hem gerezen beschuldigingen. De deputaten vroegen nu verdaging van het collegium qualificatus tot morgen. De vergadering ging weer over tot overwegingen en overpeinzingen, terwijl de deputaten wachtten. Vergeefs. Zij werden niet meer binnengeroepen. De vergadering ging uiteen, terwijl de voorzitter als in het voorvoorbijgaan hun toevoegde: »Uw verzoek is afgeslagen!"

In de herberg teruggekomen, ontmoetten de afgevaardigden de trouwe kerkeraadsleden, en vernamen van hen, hoe trouweloos Ds. D'Amalvy gehandeld had, door eerst Ds. Hattinga te verwijderen en vervolgens twee leden, die voor suspensie waren, maar eerst over veertien dagen tot de tegenstemmers te rekenen.

Van dit een en ander ontving de classis bericht en haar oordeel was:

1. dat Ds. Hattinga ten onrechte partij was genoemd en uit de vergadering geweerd;
2. dat Ds. D'Amalvy niet eerlijk gehandeld had bij de stemming;
3. dat de kerkeraad in het vervolg opmerkzaam zou toezien op Van Leeuwen;
4. dat Ds. D'Amalvy zich moest verdedigen over zijn vreemde handelwijze.

Ondertusschen had ook Ds. Van Leeuwen niet stilgezeten. Hij had zich gewend tot de Hoogmogenden, om hun meê te deelen, dat de classis tegen hem voortgeprocedeerd had, ondanks het verbod der Staten, en hij nu een vonnis gekregen had, dat onwettig was.

De Staten lieten zich bedriegen, waarschijnlijk omdat eenige aanzienlijken hun de oogen blinddoekten. Het jaar 1706 was nog niet voorbij, toen er eene resolutie van de Staten-Generaal in de classis kwam, waaruit bleek, dat zij, »op verzoek van Joh. Van Leeuwen, de proceduren, bij de classis Walcheren tegen den suppliant gehouden gedurende de surseance, bij de Hoogmogenden daartegen verleend, als niet gedaan (verkluren), en dat genoemde classis, in geval dezelve of Ds. Hattinga vermeenen iets tegen de rechtzinnigheid der leere van den suppliant te hebben, de zaak opnieuw zullen beginnen te examineeren en daarin procedeeren, zooals naar de kerkenorde bevonden zal worden te behooren."

De Gaay Fortman.

omdat zij Abrahams zaad zijn, zijn zij allen kinderen, maar: in Isaäk zal u het zaad genoemd worden. D. i. niet de kinderen des vleesches, maar *de kinderen der belofte* worden voor het zaad gerekend" (Rom 9: 6—8). Als er dan ook in Gal. 6: 16 staat: »Over deze zal zijn vrede en barmhartigheid en *over het Israël Gods*", dan is met dit „Israël Gods" niet de natie der Joden bedoeld, maar de „vergadering der geloovigen", het „lichaam van Christus", de „kerke Gods".

Ten vijfde volgt hieruit, dat men heden ten dage verkeerd doet met van de afstammelingen van Abraham als *Israël* en van de zending onder *Israël* en de bekeering van *Israël* te spreken. „Israël" is de naam voor het volk van God *dat bekeerd is;* en wat thans nog door zending bearbeid en tot Christus bekeerd moet *worden*, dat is niet *Israël*, maar dat zijn *de Joden;* iets wat de Engelschen nog meest juist inzien, maar ten onzent door spraakverwarring op vervalsching en misverstand uitliep.

En ten zesde, en hiermeê keeren we tot ons uitgangspunt terug, dat derhalve alle profetieën, die over Israël en Jeruzalem en Sion spreken, en die ook na de komst van Christus heur vervulling nog beiden, niet te verstaan zijn van het *symbolisch*-Jeruzalem in Palestina noch van het *symbolische* Sion op Moria's heuveltop, maar van de *geestelijke* heerlijkheid van de ware kerk des Heeren na zijn wederkomst. Elke andere uitlegging van de profetieën is niets anders noch kan niets anders zijn, dan een teruggaan in den Dienst der Schaduwen, die nu voor eeuwig en altoos is afgedaan en niet kan terugkeeren zonder den Christen weer *tot Jood* te maken, d. w. z. zonder te verloochenen de vervulling van alle profetie in Christus Jezus onzen Heere. En overmits nu de verwachtingen van een Duizendjarig rijk van aardsche heerlijkheid, voor wat de profetieën aangaat, geheel rust op de *valsche* opvatting, als ware deze dienst der Schaduwen nog *niet* afgedaan, maar als zou hij nogmaals in aanschouwelijken vorm terugkeeren, door een zitten van Jezus op den troon te Jeruzalem, waar de Joodsche natie dan nogmaals zou vergaderd worden, mag niet anders geoordeeld of heel deze voorstelling rust op een verwarring van de *Schaduwen* met de *Vervulling* en dus in den diepsten grond op een onvolkomen geloof aan de volkomenheid van het werk van den Middelaar.

Zoo beslist als we dus elke uitlegging van de Oud-Testamentische profetie verwerpen, die ons op het *aardsche* in steê van op het *hemelsche* Jeruzalem wil wijzen, zoo verre zijn we er intusschen vandaan, om deswege aan de Joodsche natie voor de toekomst alle beteekenis te ontzeggen.

Veeleer moet hierbij aan tweeërlei vastgehouden:

Ten eerste hieraan, dat volgens Rom. 11: 25, als eenmaal de zending van Gods kerk onder de heidenen zal zijn afgeloopen, een groote bekeering uit de Joodsche natie tot den Christus mag worden tegemoet gezien. Van welken omvang deze bekeering zijn zal, weten we niet. Maar zooveel staat vast, dat terwijl Moabiet en Edomiet reeds spoorloos verdween, de Joodsche natie nog altoos in 10à11 millioen voortleeft, niet zonder nog een doel in de toekomst te hebben, maar om eenmaal op Gods tijd nog met den Geest der genade en der gebeden verrijkt te worden. Dan zullen ook deze in massa bekeerde Joden echter niet weer iets aparts zijn, maar, gelijk Paulus duidelijk zegt, worden ingeënt *op den stam der kerk.*

En ten tweede, dat er niet hier op aarde, maar wel in de heerlijkheid der hemelen voor de kinderen Gods uit Abrahams stam een eigen plaats blijft. Heel de Openbaring toch leert ons, dat de onderscheiding in natiën en geslachten en volken duurzame beduidenis ook in de triomfeerende kerk heelt, en dat bij deze onderscheiding de eigenaardige positie, die de Joodsche natie door haar geheel eenige geboorte en door haar geheel eenigen band aan den Middelaar heeft, niet te loor gaat.

Al wat er dus vleeschelijks, aardsch en uitwendigs aan deze Joodsche verwachtingen en deze droomerijen over een toekomst in een aardsch rijk onder Jezus als Koning is, verwerpen we beslist als vrucht van *ongeloof*. Maar geestelijk blijven we den voorrang erkennen, die in heel de Schrifttuur aan de Joden onder de natiën gegeven is, als van duurzame beduidenis.

De vraag of de Joden het land Kanaän nog eens zullen bewonen heeft niets met dit vraagstuk te maken. Zeer mogelijk dat zij dat land koopen, er weer heen verhuizen, en er weer een volksstaat oprichten. Maar dan zal die volksstaat een *Joodsche*, den Christus *verwerpende* zijn, en niet een volksstaat waarin het rijk van David nu onder Davids grooten Zoon herleeft.

Wij, als Christenen, hebben derhalve met dezen altoos mogelijken, maar altoos ook geheel bijkomstigen terugkeer van de Joden naar Palestina *niets* uitstaande. Als ze er terugkeeren keeren ze er terug, gelijk ze er uit togen, *zonder* hun Koning en Heere.

KUYPER.

„Den weg weet gij."

En waar ik heenga weet gij, en den weg weet gij.
Joh. 14: 4.

Het hardste oordeel zullen zij dragen, die den weg *geweten*, maar niet *bewandeld* hebben.

De Schrift zegt het zoo duidelijk: Aan Sodom en Gomorra, die vreeslijke steden, zal het verdraaglijker zijn in den dag des oordeels dan aan Kapernaüm en Bethsaïda. En als de deftige heeren en dames te Jeruzalem zich langs dezelfde straten bewegen waarlangs de hoeren en tollenaars gaan, zegt Jezus hun het krasse woord, dat deze hoeren en tollenaars hun allicht voorgaan zullen in het Koninkrijk der hemelen."

Wie den wil des Vaders *geweten* en niet zal gedaan hebben, zal met dubbele slagen geslagen worden.

Het Evangelie, zoo het eenmaal tot u komt en u niet redt, laat u niet zooals ge waart, maar wordt u »*een reuke des doods ten doode.*"

Wie Christus op zijn levensweg ontmoet, moet op de knieën zich voor hem neerwerpen, of die Christus wordt hem ten val en een steen des aanstoots.

Het oordeel begint altoos van het Huis Gods.

Als Israël en Mozes beiden zondigen, gaat Israël in Kanaän binnen, maar Mozes sterft op den Nebo.

Voor een Judas, die eenmaal zijn Heer gekend heeft, is geen plaatse meer des berouws.

En als de heilige apostel in Hebr. 6 de lieden bespreekt, die hemelsche verlichting ontvangen hadden, en toch van Christus afdoolden, dan teekent hij *hun lot* vooral in de zwartste kleuren. Zij zijn het, die zooals een ander apostel zegt, gelijk een hond weerkeeren tot hun uitbraaksel en gelijk een gewasschen zeuge tot hun slijk.

Ook voor ons vaderland is dit een ontzettende leering. Ook Nederland toch heeft zich in het licht op den kandelaar verheugd. Zeldzaam mild is het door Gods goedertierenheid met rijke genade begiftigd. Bijna is er geen volk op aarde, dat zoo klaar en zoo helder inzicht in het wezen der genade en de ondoorgrondelijke diepte van Gods barmhartigheid ontvangen heeft.

Vergelijk ons volk hier in het moederland, met wat ginds aan de Madureezen of Sumatranen ten deel viel, en hoe springt het aanmerkelijk verschil u niet in het oog.

Zeker ook die volken hadden de wet in hun conscientie en zeker licht der natuur, maar hooger, klaarder licht kenden ze niet. Niet de Javaan maar de Nederlander is de man *die den weg geweten heeft.*

En als dan nu de Javaan zich aan de amfioen en de Nederlander aan het vuurwater de ziel verzondigt, zou dan de Nederlander niet schuldiger voor God staan?

Ja, als op Java schier heel de bevolking nog in geestdrift ontvlamt voor den *Allah* van Mahomed, en in Nederland wendt al grooter deel des volks zich af van den Vader van onzen Heere Jezus Christus, moet dan over Nederland niet nog veel banger oordeel gaan?

o, De blinde leidslieden van ons volk weten niet wat ze doen.

Het is zoo ontzettend, een volk dat eenmaal de wegen des Heeren gekend en als volk er op gewandeld heeft, ongemerkt en bij nachtelijk duister op de doolpaden van het ongeloof over te leiden.

God de Heere wil zijn eere ook van de natiën hebben, en van de natiën die Hij het best onderwezen heeft en het rijkst met genade begiftigd heeft, allermeest.

Men smaadt, men schimpt op de Synode, eens in Dordrecht gehouden, maar wie, wie denkt in, hoe God de Heere juist op deze Synode ons volk met het mildste, klaarste inzicht in zijn heiligen weg begiftigd heeft, en hoe deswege niets zoo zeer als die onvergelijkelijke Synode tegen Nederland, zoo het zich niet bekeert, getuigen zal in den dag des oordeels!

En nu, wat geldt van ons volk, zou het ook niet van *landstreken* en *geslachten* gelden?

Van landstreken, want ge weet ook wel, hoe lang niet op elk deel van ons land het licht des Evangelies even klaar en helder geschenen heeft. Wat bloeiden niet eens heerlijk de kerken van Noord-Holland, die nu alle schier heur kandelaar zagen uitblusschen! Hoe rijk was niet de Veluwe, en een deel van Holland en Friesland, met name ook Walcheren, door Gods genade gezegend!

En voelt ge dan niet, hoe deze rijker zegen juist aan de bewoners dier streken de dubbele verplichting oplegt, om het hun toevertrouwde pand met dubbele liefde te bewaren en te koesteren? En ziet ge dan niet aan de kerken in Noord-Holland wat schriklijk oordeel der dorheid over streken gaat, die eens met dubbelen zegen gekroond, toch van den weg, dien ze zoo uitnemend kenden, zijn afgedoold?

En zoo komt ge dan vanzelf op de *geslachten* en *huisgezinnen.*

Ook onder deze toch heeft elk geslacht zijn historie. Een historie van wat God in zulk een geslacht gewrocht heeft aan weerbarende genade en vrijmakend licht. En daarom als er tradities in uw familie zijn van vrome kinderen Gods, van veel warme teedere godsvrucht, van veel geschonken en vermenigvuldigde genade, dan is die zegen in deze personen ook aan heel uw geslacht geschonken, en zijt gij, die thans den naam van dat geslacht draagt, aan God den Heere voor dien zegen verantwoordelijk.

Men vraagt zoo dikwijls hoe het komt, dat menig geslacht dat vroeger tierde en bloeide, nu kwijnt en inzonk. Onderzoek dan eens of de oorzaak ook hierin kan liggen, dat God tot zulk een geslacht zei: »Gij hebt den weg geweten, maar uw geslacht heeft de verzenen tegen de prikkelen geslagen!"

Dit nu geldt in nog sterker mate van de *huisgezinnen.*

Lang niet elk huisgezin ontving even rijke genade. Maar zoo God u deed geboren worden in een gezin dat zijn Naam kende, en u in dat gezin deed opvoeden naar de leer der vaderen, en u aldus zijn licht op uw pad spreidde, durft gij dan zeggen, dat ge den weg niet geweten hebt?

En *zoo* ge dien geweten hebt, en nóg zeer goed weet, en ge zijt dan toch afgedoold naar vreemde paden, om te boeleeren met de wereld en haar offerande te offeren, is er dan geen stem in uw eigen conscientie, die u nu reeds vooruit straft over uw ontrouw aan het geslacht uwer vaderen?

Is dan de heilige Doop niets meer? Niets meer het geboren zijn onder het licht des Evangelies in de banden van het Genadeverbond? En durft gij het dan aan, om tegen deze heilige tradities in, te breken met wat aan uw vaderen heilig was en op u te laden den toorn Gods, waarmee Hij toornt tegen de kinderen die Hij in hun vaderen gezegend had en die den zegen van hun vaderen verwerpen?

Het is zoo, *uitwendig* licht is nog geen *inwendig* licht en het zuivere inzicht in de wegen Gods komt eerst, als uitvloeisel van wedergeboorte en geloof, zoo de Heilige Geest u ook de *innerlijke* verlichting deelachtig maakt.

Maar ook afgescheiden daarvan behoort toch ook het licht dat aan een volk, een geslacht, een huisgezin geschonken wordt, tot dat heilige Gods waarvan Hij u eens verantwoording zal afvragen.

Vooral zij mogen dit wel bedenken, die als Dienaren in Gods wijngaard arbeiden, die voor die heilige Bediening worden opgeleid, of in wat weg ook, voorgangers der kudde zijn.

Immers bij u getuigt het eigen woord dat ge spreekt, dat ge u nimmer zult kunnen bergen achter het schild, dat gij het niet geweten hebt.

Den weg weet ge wel. Ge weet dien zeer goed. Ge wijst dien zelfs aan anderen.

Voelt ge dan uw dubbel zware verantwoording niet, om op geen anderen weg dan dezen weg des Heeren gevonden te worden?

Om waar ge dien aan anderen aanwijst, *er zelf ook op te gaan?*

KUYPER.

Amsterdam, 28 Juni 1889.

Nu ook van dit persjaar de loop weer voleind is, en de *Heraut* zich eerlang voor een klein aantal weken in zijn zomergewaad steekt, zij ons een kort woord van resumtie vergund.

Ook dit jaar bleef onze strijd een strijd voor beginselen en voor beginselen alleen.

Van harte overtuigd dat de Gereformeerde beginselen de zuiverste uitdrukking geven aan wat op aarde in de kerk van Christus bloeien kan, hebben we ook dit jaar voor den triomf dezer beginselen in de vaderlandsche kerken gestreden; niet zonder voorkeur voor die kerkformatie, waarin deze beginselen o. i. weer het zuiverst aan het licht traden; maar toch met liefde en belangstelling voor *alle* kerkelijk leven, waarin deze beginselen óf reeds voor een aanmerkelijk deel de zege behaalden, óf nog een belofte voor de toekomst hebben.

Wat men ons keer op keer verweet, dat we de „Christelijke Gereformeerde kerk" krank in den levenswortel noemden, leide daarbij niemand op het dwaalspoor.

Dit „krank in den levenswortel," is niet door ons gebezigd van de plaatselijke kerken, maar van het „ééne genootschap", dat, uit het Reglement van 1869 geboren, nog steeds niet anders door ons kan beschouwd worden, dan als geroepen om zich zelf te ontbinden, om weer plaats te maken voor een kerkelijke saamvergadering van de plaatselijke kerken in Classes en Synode.

Voorzoover dus iemand waande dat door ons bedoeld was, alsof we met deze woorden het kerkelijk leven der Christ. Gereformeerden hadden willen te na komen, zij hij zoo vriendelijk van deze onze nadere verklaring notitie te nemen.

Van de plaatselijke kerken hebben we zoo luid mogelijk geroepen dat ze met ons één in Belijdenis, Liturgie en kerkelijk bedoelen waren, en deswege op vereeniging met deze kerken uit alle macht aangedrongen

Daarentegen blijven we op grond van den eisch der Gereformeerde beginselen het Reglement van 1869 en de genootschappelijke eenheid bestrijden.

We kunnen niet anders oordeelen of zulk een genootschappelijke eenheid staat op den Collegialen wortel en deze wortel is nu eenmaal doodelijk krank.

Mag echter tegemoet gezien, dat onze broeders zelven, hiervan allengs overtuigd, dezen misstand wegruimen, dan zullen we over dezen nieuwen triomf van de Gereformeerde beginselen ons zeer innig verheugen, en dan kan het o. i. niet anders of het goddelijk gebod zal ten leste elk struikelblok opzij schuiven en toch vereenigen wat saamhoort.

Let er toch wel op.

In de kerk van Christus is er *tweeërlei* oorzaak van eindeloos getwist en beleediging der liefde.

De ééne is zoo ge saam wilt voegen wat *niet saam hoort.* Maar ook de andere, daarmee verwant, zoo ge wat wel saam hoort *niet saamvoegt.*

Vandaar het gevoel van vrede en verademing, zoo ge eindelijk uit het gezelschap raakt van broederen, die een heel ander bedoelen hebben. Maar ook de zondige wrijving en bitterheid, die telkens opspruit, zoolang ge gescheiden blijft van broederen, die in den grond éénzelfde bedoelen hebben als gij.

Die wrijving nu is niet genezend, maar zondig. Ze verwijdert de harten. Ze breekt de kracht. Ze verdonkert de eere des Heeren.

Dit inziende hebben we gearbeid sooveel in ons vermogen was, om de breuke Sions te heelen, en nog blijven we de broederen aan deze en aan gene zijde smeeken: Laat de brug toch eindelijk voor het verkeer geopend worden, en wordt weer één!

Hiertoe echter bepaalden we onzen strijd niet.

Ook buiten het terrein waarop thans de kracht van 1834 en 1886 nawerkt, is er nog een machtig deel des volks, waarin de historische sympathieën voor het Gereformeerde leven nog niet zijn uitgeblusch.

Twee beginselen wortelen in deze groep onzes volks. Eenerzijds de zucht om het bestaande te behouden, anderzijds de zucht om den Christus trouw te blijven.

Vandaar twee theorieën.

Eenerzijds die van den bewusten of onbewusten Antinomiaan op kerkelijk gebied, en anderzijds de voortzetting van de Confessioneele richting.

Ook het bedrijf dezer beide soort van broederen hebben we met onverdeelde belangstelling gadegeslagen.

Immers niet met een deel van het erf nemen we vrede. *Heel de erfenis* der vaderen eischen we voor het Gereformeerde beginsel op.

Ons ook in dien strijd mengend, zochten we daarom op drieërlei nadruk te leggen: 1°. dat men toch nimmer vergete wat deel van de kerk van Christus nog onder het Synodaal opperbestuur achterbleef; 2°. dat men ook op deze broederen met de wigge der beginselen had in te werken; en 3°. dat men niet met zondig pedantisme vergen mocht, dat een ieder juist ons pad koos.

En vraagt men, of we dan nu in dezen strijd iets gevorderd zijn, dan meenen we dankbaar te mogen zeggen van *ja.*

Vooreerst in zooverre ook in den loop van dit persjaar weer tal van kerken ontkwamen, en in de ontkomene kerken allengs meer vastheid van formatie, onderling verband en besef van roeping ontwaakte.

Ten tweede in zoover de plicht om al wat één in Gereformeerde belijdenis, Liturgie en Kerkregeering was, ook weer onder een zelfde kerkelijk dak thuis te brengen, thans voorstanders zoowel bij de mannen van 1834 als bij die van 1886 vindt.

En ten derde, in zoover de broederen in en buiten de Synodale organisatie elkaar eenigszins beter begonnen te verstaan; strijd tegen de Doleerenden onder de Synodalen niet meer de eenige bezorgheid was; en ook onder de Synodalen zelven zich reeds de barensweeën beginnen te vertoonen van een nieuwe actie, die op de éene of andere wijs toch weer aan de eere der Gereformeerde beginselen ten goede moge komen.

We sluiten daarom dit jaar het debat, niet alsof we al verkregen waarop we mikten, maar niettemin in dank aan den Heere onzen God, dat Hij in zijn gunste nog op onze kerken in Nederland bleef nederzien; en dat het Hem behaagde, niettegenstaande het vele zondige, waarmee wij en alle broederen dezen strijd gedurig bevlekten, nochtans ook onze moeite en onzen strijd te gebruiken als een instrument waardoor Hij zijn kerken wil verwakkeren.

De jaarvergadering der Vrije Universiteit, waarvan ons volgend nummer een uitvoerig verslag zal bieden, wierd gisteren en eergisteren te Dordrecht in ouden trant gehouden.

Ook nu was de opkomst der broederen uitnemend. De belangstelling van ons volk in deze gewichtige stichting bleek onverflauwd.

Misschien zelfs dat het oude Dordt, waar eens onze groote Synode zetelde, een bijzondere magnetische kracht oefende.

Ons volk houdt van historische herinneringen.

En metterdaad er ligt iets treffends in, dat in ditzelfde Dordt, dat juist om zijn Synode in veler oor een gehate naam is geworden, thans na bijna drie eeuwen een vergadering als deze mocht en kon gehouden worden.

Denk eens, hoe het in den aanvang dezer eeuw gesteld was.

Toen in 1819 het tweede eeuwjaar van de Dordsche Synode aanbrak, stond Schotsman schier alleen, en ziehier hoe Bilderdijk het destijds voor dezen trouwen Belijder des Heeren moest opnemen, die van alle kanten door de ongeloovigen niet alleen, maar evenzeer door de Synodale predikanten, om zijn moedig opkomen voor de Dordsche Synode gehavend wierd.

Dat een oude, getrouwe schildwacht, in een ouderwetsche monteering, op een eenzamen post staande die hem toebetrouwd is, door een hoop halfdadige jongens, van uit een duisteren schuilhoek met slijk en vuiligheden, en door stouter en kwaadaardiger knapen meer openlijk met steenen gesmeten, en door die allen uitgejouwd en bespot wordt, is in den tegenwoordigen regelloozen stand van zaken niet vreemd; en het is het even weinig, dat een partij strukroovers, die een landstreek met strooperijen alloopen, hem vereenigd op 't lijf valt, om te ongestoorder de schuren en magazijnen te plonderen. Ja, zelfs is het in een toestand van lichtzinnigheid, als waarin men thans leeft, niet geheel onbegrijpelijk, dat ook zij, welker welvaart in de bewaring van dien post gelegen is, dit met onverschilligheid aanzien, en de booswichten toejuichen.

Niemand derhalve kan of mag zich verwonderen, dat wanneer de heer Schotsman, naar den plicht, dien én hart én beroep hem voorschrijven, de rechtzinnige Kerk der Hervormden voorstaat, en den grondslag des Christendoms tegen de drogredenen van het Arminianismus handhaaft, hij aan al de kwaadaardigheid van de algeheele clique van Pelagianen, Socinianen en Ongodisten, die de Arminianerij uitgebroeid heeft, en die onder haar naam sedert Fredrik Henrik's regeering de beest speelt, en inzonderheid aan die van de talrijke maandschriften, waarvan deze onverlaten zich meester gemaakt hebben, ten doel staat.

Hoe verre al terstond bij 't ontstaan van den dwaalgeest, dien Arminius aan de Leidsche Hoogeschool voet gaf, zijne aanhangers zich in de Hervormde Kerk nestelden, zich meester van predik- en raadsgestoelte maakten, de oude en rechtzinnige leer onderdrukten en de belijders en voorstanders daarvan vervolgden, totdat de kreet der getrouwen ten hemel drong, en de brave Maurits Kerk en Staat aan de dwangzucht en willekeur van een hoop schavuiten ontrukte; hoe deze Sophisten in hun eigen strikken vielen, en toen hunne woede gestuit was en het er op aankwam om hun gevoelen te verdedigen, zich daartoe gebracht vonden, om inderdaad te erkennen, dat zij er geen grond voor hadden, maar geheel hunne sterkte in het lasteren en verdraaien van het rechtzinnig gevoelen bestond.

En verder:

Maar indien de brave vader Schotsman achtervolgens de inspraak van zijn geweten dien belangrijken dag niet heeft kunnen zien wederkeeren, zonder van den stoel der waarheid zijne gemeente tot dankbaarheid aan te manen, en tot de onverhulde historische waarheid der gebeurtenis op te leiden, zooveel dit eene leerrede voor een gemengelden kring van toehoorderen van verschillende vathaarheid, toeliet; elk waarachtig Christen, elk rechtschapen Nederlander, elk welmeenend mensch dankt er den grijsaard voor, en kent hem gezegend van omhoog, die, midden in den zielendwang, waardoor de heerschende geest en zijne uitvloeisels het geschokte algemeen steeds verstrikt en gebonden houden, 't vrije hoofd moedig ten hemel heeft opgeheven, en den algemeenen smaad dezer eeuw niet geschroomd. Hij vare voort, en sta pal; en indien er veelal ruim zooveel toe behoort, om de vervolgingen eener verfijnde en duurzame pijniging van smaad en bespotting, gelijk de tegenwoordige zoogenaamde verdraagzaamheid aan schavotten en brandstapels in de plaats heeft gesteld, (die echter ook weldra volgen zullen, als de nieuwe hervormers geheel meester zijn,) geduldig en met zielsbedaardheid te ondergaan, dan om zwaard of houtmijt te trotsen, de ondersteuning des Hemels zal daarbij niet ontbreken; en duizenden leven er, die hunne knieen voor den afgodischen Baal der eigengerechtigheid en zelfzaligmaking niet buigen, Gode de eer geven, en het bloed van Jezus Christus niet smaden. Deze allen behoede en sterke de Goddelijke genade en troost, nevens de getrouwe leeraars, die het onvervalschte Woord prediken! Volharden zij slechts! — Amen!

Deze taal is kras. Zeer kras zelfs. Maar ze toont ons dan toch: 1°. hoe laatdunkend en minachtend destijds op de Synode van Dordt wierd neergezien; 2°. wat eenling de man was, die nog voor Dordt dorst opkomen; en 3°. hoe manlijk Bilderdijk onder deze eenlingen positie nam.

Maar hoe sterk springt dan ook het verschil niet in het oog tusschen 1819 en 1889!

Thans zijn we 70 jaren verder, maar in wat geheel anderen toestand verkeeren we thans niet.

De eens zoo gesmade en gehate Gereformeerde banier is weer met kloeke hand in eere omhoog geheven.

De naam van „Dordt" is eerenaam geworden voor een machtige partij, die invloed op heel het nationale leven oefent.

Van de Formulieren van de Dordsche Synode zijn door allerlei uitgaven stellig een 100,000 exemplaren in allerlei vorm en druk onder het volk gebracht.

Elke groep op kerkelijk terrein toont weer prijs op een Gereformeerde kerk te stellen, en ook wie contrabande aan boord heeft, zoekt toch winste te doen met het *Gereformeerd* etiket.

Voor den éénen Schotsman staan er thans honderden van predikanten in het land, die weer kloek en moedig de oude Gereformeerde waarheid prediken.

Een nieuwe theologische beweging is geboren, die eerst alleen in Kampen, maar nu ook aan een Universiteit, haar kweekplaats vindt.

En in 1889, dus zeventig jaar nadat men Schotsmans stem poogde te smoren, verzamelde in ditzelfde Dordt onze jaarvergadering voor Hooger Onderwijs op dienzelfden Gereformeerden grondslag, die in 1619 zoo luisterrijk door de Synode van Dordt gelegd was.

Toen de Synode van Dordt scheidde, was haar bede tot den God van alle genade, dat „deze kernachtige belijdenis der waarheid door de kerke Gods volstandig en tot op 's Heeren weerkomst volhardend mocht beleden worden."

Welnu, reeds triumfeerde de vijand en roemde dat Dordt begraven was.

Maar de Heere, die getrouw is, heeft de bede der Dordsche vaderen *gehoord* en *verhoord*, en *nec opinata per contraria*, gelijk men oudtijds op zijn munten graveerde, is thans diezelfde Belijdenis en dat niet door staatshoogheid, maar door de liefde van het belijdend volk, hersteld in roem en eere!

Binnen enkele dagen zal een belangrijk werk het licht zien van de hand van Prof. Dr. Rutgers.

Op verzoek van de *Marnix-vereeniging* heeft hij zich namelijk belast met het in gereedheid brengen van een uitgave van de Acta onzer eerste nationale Synoden in de 16e eeuw en haar later aangebrachte wijzigingen.

Aan zulk een uitgave bestond behoefte. Het zoogenaamd »Kerkelijk Handboekje" was geen wetenschappelijke uitgave, en wat Hooyer gaf, was, hoe verdienstelijk ook voor zijn tijd, toch iets anders en te zeer verouderd om langer dienst te doen.

Daarom heeft Prof. Rutgers zich de moeite gegeven, om in het oude kerkelijk archief al de oude stukken na te pluizen en op te diepen wat er nog voor de juiste kennis van de oude acten onzer Synoden te vinden was.

Die vondst was belangrijk.

Hij vond toch niet alleen de authentieke acten van bijna alle Synoden, met de eigen handteekeningen der leden, maar ook allerlei credentiebrieven en bijbehoorende stukken, die nog in het origineel voorhanden waren.

Hierdoor wierd tweeërlei mogelijk.

Vooreerst kon op die wijs van bijna alle Synodale acten een *officieele* tekst worden geleverd, en in de tweede plaats kon door de bijbehoorende stukken, de handeling der Synoden in juister licht gesteld.

Van deze taak nu heeft Dr. Rutgers zich gekweten met een scrupuleuse nauwkeurigheid, die boven onzen lof is. Tot op de taal- en spel- en schrijffouten heeft hij door herhaalde collatie een gedrukten tekst geleverd, die volledig en zuiver de authentieke stukken weergeeft.

En ook door op elke acte een inleiding te leveren, heeft hij allerlei fouten gecorrigeerd, die dusver in de voorstelling ingeslopen waren, en ons in staat gesteld met volkomen kennis van zaken over deze Synoden te oordeelen.

Belangrijk zou het geweest zijn nog meer van zijne hand te ontvangen, overmits veel dat ter perse ging, aanleiding gaf tot allerlei opmerking over het verleden en toepassing op het heden.

Maar dit kon niet.

De *Marnix-vereeniging* wenschte dat deze uitgave geheel *kleurloos* zou zijn, en dat werd ze dan ook.

Toch zit er ook zoo in de kleurlooze uitgave van deze sterk sprekende acten kleur genoeg, om den lezer terstond te doen inzien, hoeveel er ook voor het heden door deze uitgave tot beslissing is gebracht.

Voor de nieuw opwakende Gereformeerde leer is het van het uiterste belang, juist ingelicht te zijn omtrent hetgeen eertijds voorviel.

Welnu, men is thans in staat, als ware het met onze vaderen in hun Synoden te